

Valkoisen kaupungin punainen korkeakoulu Joensuun korkeakoulun politisoitumiskeskustelun diskurssit vuosina 1969–1975

Alina Kuusisto

Tieteen ja tutkimuksen merkitys taloudelliselle kasvulle ja hyvinvoinnille nähtiin 1960- ja 1970-luvun yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa keskeisempänä kuin koskaan, mikä asetti suuria odotuksia laajenevalle korkeakoululaitokselle. Nuoren Joensuun korkeakoulun ympärillä 1970-luvun alkuvuodet olivat kuohunnan aikaa, sillä korkeakoulussa ilmenneiden vasemmistolaisten vaikutteiden pelättiin vaarantavan korkeakoulun ja koko maakunnan kehityksen. Artikkelissa pohditaan Joensuun korkeakoulun ”punaisen” maineen rakentumista ja kysytään miksi korkeakoulusta paikallisessa sanomalehdistössä käyty keskustelu ylipäättään politisoitui.

Johdanto

”On valitettavasti todettava, että Joensuun korkeakoulusta saatava kuva ei ole kaikkein parhaimpia. Korkeakoulu on nopeasti hankkimassa samanlaista ylipolitisoituneen opinahjon mainetta kuin Tampereen yliopistolla jo on”, todettiin sanomalehti *Karjalaisen* pääkirjoituksessa kevättalvella 1974 (Karjalainen 13.3.1974). Pitkään kiistanalaisena ollut Itä-Suomen yliopistokoulukysymys oli ratkennut vajaa vuosikymmen aiemmin siten, että korkeakoulu perustettiin sekä Lappeenrantaan, Kuopioon että Joensuuhun. Joensuun korkeakoulun toiminta käynnistyi vuonna 1969 kansakoulunopettajia valmistaneen Itä-Suomen seminaarin perustalle suurten odotusten siivittämänä. Pian kuitenkin maakuntalehdet, etenkin kokoomuksen äänenkannattaja *Karjalainen*, alkoivat syyttää korkeakoulun yhteiskunta- ja kasvatustieteiden opetusta ja tutkimusta poliittisesti värittyneeksi. Lehdistö rakensi korkeakoululle ”punaista” mainetta, joka on säilynyt ihmisten muistissa vuosikymmenien ajan (Makkonen 2004, 101–121).

Keskustelu Joensuun korkeakoulusta on suhteutettava politiikan merkitykseen ja asemaan suomalaisessa yhteiskunnassa 1970-luvulla. Puoluepolitiikan nousu yhteiskunnan kokonaisedun ja järjestyksen kannalta olennaisena pidetyksi ilmiöksi, eli niin kutsuttu pro-poliittinen käänne, alkoi 1950- ja 1960-luvulla ja huipentui 1970-luvulla. Poliitiikalla viitattiin toimintaan poliittisten puolueiden kautta, se oli luontainen ja välttämätön yhteiskunnan osa-alue. Järjestötoiminta kytkeytyi paljolti puolueisiin, ja virkanimitysten politisoitumisen myötä puoluepolitiikka liittyi tiiviisti hallinto- ja suunnittelukoneiston toimintaan. (Palonen 2003, 495–510; Jalava 2012, 120–122.) Epäpoliittisuutta ei 1970-luvulla pidetty oikeastaan

edes mahdollisena, ja sitoutumattomien oli vaikea nousta yhteiskunnallisen päätöksenteon eturiviin. Tästä huolimatta politiikkaan liitettiin myös kielteisiä piirteitä. Metaforat pelistä ja kilpailusta korostivat politiikan arvaamattomuutta ja epäsäännöllisyyttä. Erityisesti jonkin asian ”politisoituminen” tai ”politisointi” saatettiin kyseenalaistaa, jolloin poliittisuuden ajateltiin olevan toisen tekemää ja tarkoittamatta tai väärin perustein muodostunutta. (Palonen 2003, 212; Palonen 2008, 484, 491, 495.)

Yliopistolaitoksen ja hyvinvointivaltion suhdetta tutkinut Marja Jalava toteaa, että politiikka eli kamppailu vallasta on ollut osa yliopistojen toimintaa kautta aikojen (Jalava 2012, 96). Vielä maailmansotien välillä tiedemiesten osallistuminen päivänpolitiikkaan oli arkipäivää, mutta poliittisen virkakoneiston kasvaessa ja politiikon ammattikunnan muotoutuessa politiikan- ja tieteen yhdistäminen alkoi saada kielteisiä merkityksiä. Kun marxilainen tutkimusote ja avoimen vasemmistolainen tutkijapolvi murtautuivat opiskelijaliikkeen kautta suomalaiseen yhteiskuntatieteeseen, vahvistuivat epäluulot politiikan ja tieteen liittoa kohtaan. (Michelsen 2002, 176, 201–204; Lind 1998, 31–37, 92; Palonen 2003, 489.)

Samalla, ristiriitaista kyllä, koulutuksen ja tieteen asema yhteiskuntapoliittisessa päätöksenteossa nousi uudelle tasolle. Kansainvälisten keynesiläisyyden ja inhimillisen pääoman (human capital-) teorioiden myötä koulutusjärjestelmän ja tutkimuksen kehittäminen alettiin nähdä taloudellista kasvua ja tasa-arvoa lisäävinä sijoituksina. Hyvinvointivaltion rakentamisesta tuli johtava kansallinen ideologia, jota toteutettiin laajalla valtiojohtoisella suunnittelulla ja joka legitimoitiin turvautumalla tieteelliseen tutkimukseen. Tässä hengessä tiede- ja korkeakoulupolitiikka nousivat eräksi valtakunnan keskeisimmistä politiikan lohkoista. Tähän liittyivät myös ne alueellista tasa-arvoa korostaneet näkökulmat, jotka olivat keskeisiä Itä-Suomen yliopistokysymyksen ratkaisussa. (Kivinen ym. 1993, 43; Kettunen ym. 2012, 27; Nevala 2009, 42.)

Ymmärrän politiikan artikkelini kysymyksenasettelussa puoluepolitiikkaa laajemmin yhtenä näkökulmana todellisuuteen (Palonen 2003, 472–485; Palonen 1993, 9–11). Periaatteessa mikä tahansa asia voi muuttua poliittiseksi joutuessaan julkiseen käsittelyyn, sillä politisointi avaa tilaa politiikan teolle osoittamalla, että on olemassa mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja toiminnalle ja yleisesti hyväksytyille totuuksille (Kauko 2011, 12). Ajanjakso 1960-luvun lopulta 1970-luvulle oli siis poliittinen, ei vain puolueiden esiinnousun, vaan myös yhteiskunnallisen murroksen vuoksi. Artikkelin tavoitteena on pohtia miksi keskustelu Joensuun korkeakoulusta politisoitui 1970-luvulla. Keskeisiksi kysymyksenasettelussa nousevat myös julkisuuden rooli korkeakoulukeskustelussa sekä korkeakoulun ja ympäröivän maakunnan välinen suhde. Joensuu on tapausesimerkkinä kiinnostava, sillä korkeakoulu kohtasi pienessä ja konservatiivisessa kaupungissa yllättävän ankaran vastareaktion.

Suomen yliopistojen 1970-luvun politisoitumista sivuavan kirjallisuuden tarjonta on runsasta, mutta se on keskittynyt vahvasti opiskelijoiden järjestötoimintaan (Lamberg 2004; Vartiainen & Kaarninen 2013; Kempas 1999; Kolbe 1996; Sundbäck 1991) tai vasemmistolaiseen opiskelijaradikalismiin ja taistolaisuuteen laajempina ilmiöinä (Hyvärinen 1994; Suominen 1997). Tutkimuksen ja tiedepolitiikan näkökulmista politisoitumista on sivuttu muun muassa suomalaisen tieteen ja Suomen Akatemian kehitystä luotaavissa teoksissa (Ahonen 2000; Immonen 1995; Pohls 2005). Kattavammin, mutta osin tutkimustensa sivutuotteina, politisoitumisilmiötä ovat käsitelleet esimerkiksi Mervi Kaarninen (2000), Esko Salminen (2004) ja Marja Jalava (2012). Yliopistojen politisoitumista kokonaisvaltaisesti tarkasteleva sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan näkökulman että yhteiskunnalliset, kulttuuriset ja poliittiset tekijät laajasti huomioon ottava tutkimus siis puuttuu.

Tutkimusaineistoni käsittää kokoomuslaisessa *Karjalaisessa*, keskustalaisessa *Karjalan Maassa* ja sosiaalidemokraattisessa *Pohjois-Karjalassa* vuosina 1969–1975 ilmestyneet Joensuun korkeakoulun hallintoa, opiskelijoiden ja henkilökunnan poliittista toimintaa sekä opetuksen ja tutkimuksen poliittisuutta käsitelleet sanomalehtikirjoitukset. Aineisto muodostuu 292 kirjoituksesta, joista *Karjalaisen* osuus on 56 prosenttia, *Karjalan Maan* 24 prosenttia ja *Pohjois-Karjalan* 20 prosenttia. Artikkelissa ”*Siihen kommunistien pesään sä et mene*”. *Tiede ja politiikka valokeilassa Joensuun korkeakoulun alkutaipaleella* (2012) Arto Nevala kuvaa Joensuun korkeakoulun ”punaisuudesta” nousseen polemiikin kolmannen eli viimeisen vaiheen ajoittuneen helmikuuhun 1977, jolloin keskustalainen opetusministeri Marjatta Väänänen nimitti sanomalehti *Pohjois-Karjalan* mukaan korkeakoulua vasemmiston pesäpaikaksi. Artikkelini aikarajauksen ulkopuolelle sijoittuu myös sanomalehti *Karjalaisen* alkuvuodesta 1976 järjestämä tieteen politisoitumista käsitellyt paneelikeskustelu, joka uutisoitiin kyseisessä lehdessä näyttävästi. Nämä molemmat, eräänlaisina politisoitumiskeskustelun loppukaneetteina – tai kuten Nevala kutsuu ”joutsenlauluina” – toimineet uutistapahtumat jäivät artikkelini aikarajauksen ulkopuolelle. Katson kuitenkin, että politisoitumiskeskustelun keskeiset elementit ja diskurssit hahmottuvat vuosien 1969–1975 kirjoittelussa, eikä laajempi aikarajaus muuttaisi oleellisesti tutkimustuloksia.

Tapani lähestyä tutkimusaineistoa nousee foucault’laisesta perinteestä, jossa tekstit ilmentävät erilaisia syntyajankohtaansa ja -paikkaansa sidottuja merkityksiä ja siten vaihtoehtoisia käsityksiä historiasta ja todellisuudesta (Barret 1991, 125; Husa 1995). Lehtitekstien luennassa hyödynnän diskurssianalyysia, jonka tavoitteena on pohtia kielen ja todellisuuskäsitysten suhdetta sekä sitä, miten eri toimijat tekevät asioita ymmärrettäviksi kielenkäytöllään. Diskurssit ymmärrän tässä kiteytyneenä tapana representoida maailmaa. Ne pyrkivät esittämään tapahtumat ja ilmiöt totena ja niillä on tiedostamaton tai tietoinen pyrkimys muuttaa maailmaa tiettyyn suuntaan. (Jokinen 1999, 29; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14; Suoninen 1999, 18.)

Maakuntaa varten perustettu

Puheet kehitysalueesta näyttäytyivät Pohjois-Karjalan asukkaille kouriintuntuvasti työttömyytenä, kiihtyvänä poismuuttona, tyhjenevinä kylinä ja alueen päälle asettuneena syrjäseudun leimana. Kehitysalueongelma kärjistyi toisen maailmansodan jälkeen, mutta sen juuret olivat kauempana maanomistusolojen ja muiden taloudellisten rakenteiden muotoutumisessa. Sodan alueluovutusten ja sitä seuranneiden kulku- ja kauppayhteyksien katkaisemisen vuoksi alueen talouden rakenteelliset ongelmat korostuivat edelleen. Pohjois-Karjala näytti muun maan näkökulmasta entistä mielenkiinnostomammalta investointikohteelta. (Oksa 1979, 103–104; Björn 2000; Kupiainen 1990, 31–43; Kinnunen 2006, 40–41; Turunen 1996, 199–200.)

Pohjois-Karjalan läänin perustaminen vuonna 1960 toi kuitenkin uskoa tulevaisuuteen, vahvasti maakunnan identiteettiä ja nosti Joensuun profiilia alueellisena keskuksena. Muita alueita vastaan käydyssä kilpailussa vetoaminen Pohjois-Karjalan taloudelliseen ja sosiaaliseen jälkeenjääneisyyteen ja kärsijän asemaan käännettiin eduksi ja riskin arvoiseksi. (Juvonen 1997, 16–21, 31; Kinnunen 2006, 43–44; Kohvakka 2013, 10–11.) Läänin infrastruktuuria nostettiin valtion avulla jaloilleen ja kehitysalue-rahaston tuen ja lainoituksen sekä aluepoliittisen lainsäädännön turvin onnistuttiin merkittävällä tavalla edistämään etenkin pien- ja keskisuuren teollisuuden syntyä maakuntaan. Teollisuus ja palvelut nousivat

alueen tärkeimmiksi työnantajiksi. (Virtamo 1986, 32–35; Kinnunen 2006, 89, 95–96; Kinnunen 2004, 68–70.)

Korkeakoulu vastaanotettiin Joensuussa suurella innolla ja odotuksella. Koulutusoptimistisessa ilmapiirissä vastaperustettu korkeakoulu nähtiin yhtenä maakunnan kehityksen kulmakivistä. *Odotusten diskurssin* voi liittää oikeastaan kaikkien Suomeen toisen maailmansodan jälkeen perustettujen korkeakoulujen ympärillä käytyyn keskusteluun. Odotukset kuvastavat yliopistolaitoksen entistä yhteiskuntaorientoituneempaa asemaa sekä sijaintikaupunkinsa sosiaalista, taloudellista ja kulttuurista taustaa. Sekä Helsingistä Tampereelle vuonna 1960 siirretyn ja myöhemmin yliopistoksi muuttuneen Yhteiskunnallisen korkeakoulun että Lappeenrannan teknillisen korkeakoulun uskottiin vahvistavan kaupungin roolia suhteessa muihin lähialueiden keskuksiin (Kaarninen 2000, 93; Kohvakka 2013). Joensuussa tällaista maakunnan sisäistä kilpailuasetelmaa ei ollut, vaan korkeakoulun vaikutavuus nähtiin koko Pohjois-Karjalalan perspektiivistä.

Pelko korkeakoulun joutumisesta kommunistien käsiin käänsi odotukset pian pettymykseksi: ”Me joensuulaiset odotamme korkeakoulusta rakettavaa laitosta karjalaisen kulttuurin kehittäjänä ja nuorisomme kasvattajana emmekä mitään vallankumouksen linnoitusta Siltakadun päähän” (Karjalainen 23.2.1972). Korkeakoulua pidettiin ”meidän korkeakouluna”, Pohjois-Karjalaa ja Joensuuta varten perustettuna. Korkeakouluun oli rekrytoitunut ei-pohjoiskarjalaista alkuperää olevia opettajia ja tutkijoita, joista osa esiintyi avoimen vasemmistolaisina. Ankarimman ryöpytyksen sai kasvatustieteiden professori Annika Takala, joka vuonna 1972 otti näkyvästi kantaa kaupungissa velloneeseen teatterisotaan ja puolusti erotetuksi joutunutta radikaalivasemmistolaisista teatteriohjaaja Jouko Turkkaa (Karjalainen Maa 17.2.1972; Pohjois-Karjala 17.2.1972; Karjalainen 17.2.1972). Karjalaisen pakinoitsija Kynämies (toimittaja Jaakko Korjus) kirjoitti: ”Professori Annika Takalalla on puolen vuoden paikkakunnalla olon jälkeen harvinainen kyky ja taito tietää, mikä sopii joensuulaisille ja pohjoiskarjalaisille ja mikä ei. Takala näyttää tietävän paljon muutakin mikä on jäänyt meiltä muilta salatuksi” (Karjalainen 22.2.1972).

Me ja muut -asetelmaa voi tavata eri alueiden maakuntahenkisessä puheessa ja poliittisessä kielenkäytössä yleisimminkin. Sen avulla voi tuottaa valta-asetelmia ja muodostaa ryhmien välisiä raja-aitoja. Se voi kertoa kirjoittajan henkilökohtaisista, mutta myös yhteiskunnassa laajemmin vallalla olevista asenteista. (van Dijk 2002, 211; Pälli 2003, 117–118.) Joensuun korkeakoulun kohdalla sen voi tulkita maakunnallista totuutta ja yksimielisyyttä korostaneena retoriikkana sekä ennakkoluulona vieraita arvoja ja muualta tulleita ihmisiä kohtaan. (Korpela 2003, 214.) Jaana Hujanen (2000, 238–240) on journalismin maakunnallisuutta koskevassa tutkimuksessaan osoittanut, että edunvalvojan rooli näyttääntyä maakuntalehdissä vahvana, mikä politisoi maakunnallisuuden ja eri alueiden välisen vastakkainasettelun. Maakunnallista yksituumaisuutta ja ”oman” ja ”vieraan” välistä vastakkainasettelua korostanut retoriikka oli osa *kehityksen diskurssia*, jossa korostui lehtien tehtävä toimia maakunnan edun ja eteenpäinmenon nimissä.

Itä-Suomen korkeakoulukaupungeista maakunnallisuus korostui voimakkaimmin Joensuussa, jossa tutkimuksen laajempaa merkitystä korostaneet näkökulmat eivät saaneet paljonkaan näkyvyyttä. Lappeenrannassa korkeakoulu ja kaupunki olivat vastakkain, sillä rehtori Erkki Kinnunen ajoi oppilaitoksensa kehittämistä pienehköksi laadukkaaksi erikoiskorkeakouluksi, jolla olisi sekä kansallisia että kansainvälisiä vaikutuksia. Kaupunki sen sijaan halusi tutkimuksen kautta luoda Lappeenrannasta idänkaupan uuden välittäjäkeskuksen ja kehittää samalla alueen omaa teollisuutta. (Kohvakka 2009, 80, 85, 96–100.) Joensuussa ei ollut vastaavaa kaupungin ja korkeakoulun intressien välistä vastakkainasettelua, vaan maakunnan kehitys oli vahvasti esillä myös aktiivisen julkisen roolin ottaneen korkeakou-

lun rehtorin Heikki Kirkisen (1971–1981) kannanotoissa. Joensuussa ristiriita nousikin ennen kaikkea niistä vieraiksi koetuista ilmiöistä, joiden uskottiin uhkaavan korkeakoulua ja sitä kautta koko maakuntaa.

Politisoitumisen näkökulmasta kehityksen diskurssia luonnehti pelko siitä, että politisoituminen sinällään vaarantaa korkeakoulun ja koko maakunnan kehityksen. Toisaalta uhka liitettiin politisoitumisen aiheuttamaan kohuun ja kohun negatiivisiin seurauksiin. Ennen kaikkea lehdistö – *Karjalainen* etunenässä – oli huolissaan korkeakoulun maineesta. Opetuksen ja tutkimuksen ”marxilainen manipulointi”, joksi se korkeakoulussa ilmenneitä vasemmistolaisia vaikutteita nimitti, saattoi lehden mukaan konkreettisimmillaan vaarantaa ”mahdollisuudet saada päteviä opettajavoimia ja lahjakkaita opiskelijoita, opiskelijain opin- ja työnsaantimahdollisuudet sekä korkeakoulun mahdollisuudet saada määrärahoja kehittämissuunnitelmansa toteuttamiseksi”. (Karjalainen 25.2.1975)

Pelko maineen menetyksestä oli keskeisiä perusteluja politisoitumisen (= kommunismin) vastustamiselle. Akateemisen ja elinkeinoelämän eliitin puolustustaistelu kommunismia ja sen yliopistoihin ulottuneita vaikutteita vastaan oli jatkuvasti tehostunut (Leskinen 2004). Korkeakoulujen rahanjaossa kommunismisyytöksillä saattoi olla ei-toivottuja seurauksia, etenkin kun valtion taloudellinen tilanne ja kilpailu korkeimman opetuksen määrärahoista jatkuvasti kiristyivät. Tähän vaikutti optimistisen taloudellisen nousukauden päättyminen vuonna 1973 puhjenneseen öljykriisiin, mikä katkaisi lopulta korkeakoululaitoksen kehittämislakiin perustuneen suunnittelutalouden. Joensuun tasolla tämä näkyi muun muassa virkakehityksen hidastumisena. (Kivinen ym. 1993, 124–127; Haavio 1985, 55–56; Nevala 2009, 251.) Lehdistökeskustelussa kehityksen vaarantumisesta tuli etenkin vuodesta 1974 eteenpäin keskeinen argumentti, jolla perusteltiin myös korkeakoulun poliittista ruoantuun laittamista.

Maakunnan ja korkeakoulun kehityksen ja niihin liittyneiden suurten odotusten takaa erottuu heikkona tieteen autonomiaa sekä valtakunnallista ja kansainvälistä tiedepolitiikkaa painottanut vastadiskurssi, jossa korkeakoulu nähtiin muunakin kuin ”maakunnallista hyvää” tuottavana laitoksena. Artikkelin aloittanutta pääkirjoitusta, jossa maalattiin kuvaa ylipolitisoituneesta korkeakoulusta, seurasi korkeakoulun eräiden tutkijoiden ja opettajien vastine, jossa kirjoittajat totesivat, ”ettei korkeakoulu voi yksinomaan olla lyhytjänteisesti yhteiskunnan ja talouselämän tämänhetkisiä tarpeita leimasinmaisesti toteuttava laitos vaan myös uusia tarpeita luova kriittinen ja monipuolinen tieteellisen opetuksen ja tutkimuksen työssija” (Karjalainen 15.3.1974). Kirjoituksella pyrittiin avaamaan keskustelua korkeakoulun yhteiskunnallisesta tehtävästä niin paikallisesti kuin kansallisesti ja kansainvälisesti. Toisin kuin vaikkapa Oulussa, jossa teknispainotteinen yliopisto tuotti jatkuvasti uutta ja osaavaa työvoimaa alueen teollisuuden tarpeisiin (Salo 2003, 284), oli yhteiskuntatieteellisesti painottuneen Joensuun korkeakoulun tuottama kehitys vaikutuksiltaan hitaampaa ja epäsuorempaa. Joensuusta valmistuneiden opettajien pätevyysasteen kohoaminen vaikutti vasta viiveellä opetuksen tasoon ja alueen osaajareserviin.

Diskurssit	Odotusten diskurssi	Kehityksen diskurssi	Edelläkävijyyden diskurssi	Syrjinnän ja väärinkäytön diskurssi
Diskurssien piirteitä	*Palveleva laaturkorkeakoulu * Korkeakoulu on pettänyt odotukset	* Politisoituminen vaarantaa kehityksen * Politisoitumisesta noussut kohu vaarantaa kehityksen	* Tutkimukseen ja opetukseen liittyvä edelläkävijyys * Hallinnollinen edelläkävijyys	* Korkeakoulu politiikanteon välikappaleena * Vallankumouksen uhka
Vastadiskurssi	* Tieteen autonomia sekä valtakunnallinen ja kansainvälinen tiedepolitiikka	* Tieteen autonomia sekä valtakunnallinen ja kansainvälinen tiedepolitiikka	*Opiskelijapolitiikan takapajuisuus	* Politisoituminen edistää korkeakoulun myönteistä kehitystä

Taulukko 1: Joensuun korkeakoulun politisoitumiskeskustelun diskurssit ja vastadiskurssit.

Radikalismi saapuu Joensuuhun

Pohjois-Karjalan puoluepoliittisella kartalla Joensuu on vanhastaan muodostanut kokoomuksen vahvan kannatusalueen keskellä SDP:n ja maalaisliiton valta-alueita. Jo ennen sotia Joensuu tunnettiin yhtenä maan ”valkoisimmista kaupungeista”, ja esimerkiksi vuoden 1948 eduskuntavaaleissa kokoomus sai kaikkien aikojen kannatusosuuden keräten 52.6 prosentin äänistä. Työläisvoittoinen Pielisensuu liitettiin vuonna 1954 Joensuuhun, ja SDP nousi kaupungin suurimmaksi puolueeksi, mutta kokoomuksen kannatus säilyi edelleen vahvana ja pohjusti kokoomuslaisen *Karjalaisen* asemaa alueen valtalehtenä. (Partanen 2012, 56–60; Kemppi 2012, 132–133; Elsinen 1998, 92–93.) Joensuun poliittinen tausta on osaselitys korkeakoulun kohtaamille reaktioille.

Joensuussa 1960-luvun radikaalit aatteet ja liikkeet, kansainvälistyminen sekä kulttuurielämän uudet virtaukset olivat vieraita, puuttuihan täältä yliopisto, joka tyypillisesti toimi kulttuuriradikaalien ilmiöiden välittäjänä. (Ks. esim. Kolbe 1996 ja Suominen 1997.) Esimerkiksi Jyväskylässä, jossa Kasvatusopillinen korkeakoulu oli vuonna 1966 muuttunut yliopistoksi, opiskelijoiden radikalisoituminen näkyi kulttuuri- ja järjestötoiminnan kautta jo varhain 1960-luvulla. Mielenosoituksilla oli kaupungissa pitkät perinteet ja Jyväskylän Kesän kulttuuripäivät levittivät uudenlaista yhteiskunnallista tietoisuutta. (Vilkuna & Havila 2003, 121–137.) Myös Tampereen yliopiston ”punaisuus” nousi kaupungin historiasta. Tampereen työläistausta, yliopiston alkuperä yhteiskunnallisena korkeakouluna sekä sisälissodan perintö loivat Tampereen yliopiston historian *Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960–2000* (2000) kirjoittaneen Mervi Kaarnisen mukaan pohjan yliopiston punaisuudelle. Tampereella ilmiölle oli olemassa yhteiskunnallista tilausta, Joensuussa vasemmistolaiset ja kulttuuriradikaalit virtaukset astuivat sen sijaan syvän valkoiseen maaperään.

Joensuussa kulttuuriradikaalien julkisuuskyynnys ylittyi kertarysäyksellä, kun Jouko Turka valittiin Joensuun kaupunginteatterin taiteelliseksi johtajaksi vuonna 1968. Hän toi mukanaan joukon nuoren sukupolven näyttelijöitä, joita Turkan lailla kiinnostivat ajankohdattaiset yhteiskunnalliset teemat ja kansanomaisen tyyli. Turkan näytelmien voimakas kehöl-

lisuus, eroottinen lataus ja karski kielenkäyttö herättivät kritiikkiä alusta alkaen. Lopullinen välirikko Turkan ja teatterin johtokunnan välille syntyi näytäntökauden 1971–1972 ohjelmistosta. Näyttelijät kieltäytyivät harjoittelemasta johtokunnan valitsemaa ohjelmistoa, Turka erotettiin ja näyttelijät ryhtyivät Turkkaa tukevaan lakkoon. Tapaus johti kaupungissa ennennäkemättömään kulttuuritaisteluun, joka jatkui Jouko Turkan lopulliseen erottamiseen eli kevääseen 1972 saakka. (Tanskanen 2010, 331; Paavolainen 1987, 33; Kuusisto 2012, 149, 151.)

Teatterisodassa oli kyse paitsi Turkan värikkäästä persoonasta ja hänen Joensuuhun tuomistaan teatterialan uusista virtauksista myös ohjaajan ja näyttelijöiden asemasta työyhteisössä. Nuori näyttelijäpolvi halusi ohjaajansa johdolla saada äänensä kuuluviin teatterilaitoksen päätöksenteossa eikä vain passiivisesti toteuttaa hallinnon osoittamaa linjaa. Hämennystä paikallisessa lehdistössä synnytti ennen kaikkea se, että Turka julistautui avoimesti taistolaiseksi. Lehdistö tulkitsikin teatterikriisiä yksipuolisesti, ei kulttuurisena ilmiönä, vaan puoluepoliittisten silmälasien läpi. (Kuusisto 2012, 149–160.) Teatterisota toi julkisuutta myös erälle korkeakoululaisille, ja tapaus toimi myöhemmin tulkintakehyksenä koko korkeakoulua koskevassa kirjoittelussa.

Joensuulainen yliopistoradikalismi syntyi vanhempiin yliopistoihin verrattuna jälkijunnassa vailla 1960-luvun yleisradikaalia taustaa ja kytkeytyi heti alussa puoluepoliittisiin järjestöihin. Suomalaisen opiskelija- ja yliopistoradikalismin kohdalla puhutaan käänteestä, jossa oli kyse yhteiskuntakriittisyyden voimistumisesta, toiminnan täsmentymisestä, hierarkisoinnista ja politisoitumisesta, mutta jonka eri tutkijat ajoittavat hieman eri tavoin vuoden 1970 molemmille puolille (ks. esim. Siisiäinen 1990; Tuominen 1991, 342). Opiskelijaradikalismi kanavoitui ennen kaikkea sosiaalidemokraattisiin ja keskustalaisiin opiskelijajärjestöihin. Näkyvin ja kuuluvuin ryhmittymä oli kuitenkin marxismi-leninismiin ja Neuvostoliiton ihannointiin nojannut taistolaisuus, joka sitoutui lähinnä Sosialistiseen Opiskelijaliittoon ja sen alaisiin paikallisiin opiskelijajärjestöihin sekä vuonna 1976 perustettuun Tutkijaliittoon. (Kolbe 1996, 387, 398–399; Relander 1999, 190–192; Mickelsson 2007, 196–198.) Joensuulaista yliopistoradikalismia voikin pitää konstruktiona, joka liittyi opiskelijatoiminnan ohella ja ennen kaikkea uudenlaisiin tutkimussuuntauksiin sekä tutkijakunnassa esiintyneeseen avoimeen vasemmistolaisuuteen.

Lehdistössä yhteiskunta- ja kasvatustieteiden opetus ja tutkimus saivat politisoituneen leiman, mutta korkeakoululaiset itse tulkitsivat toimintaansa *edelläkävijyyden diskurssin* kautta. Esimerkiksi Joensuun korkeakoulun psykologian professoriksi syksyllä 1973 nimetty valtakunnallisen yliopistojen tutkinnonuudistusta valmistelleen FYTT-toimikunnan sosiaalidemokraattinen puheenjohtaja Yrjö-Paavo Häyrynen (Jalava 2012, 97; Numminen 1987, 191) kirjoitti *Karjalaisessa* 26.2.1975: ”Joensuun korkeakoulu on epäilemättä muodostunut valtakunnallisella tasolla korkeakoulupoliittiseksi edelläkävijäkorkeakouluksi [-]” (Karjalainen 26.2.1974). Lehtikirjoittelussa korkeakoululaisten oma ääni oli kuitenkin heikosti esillä, eikä edelläkävijyyden diskurssia voi tältä osin pitää vahvana.

Lehdistössä edelläkävijyys nousi esiin lähinnä hallinnon näkökulmasta ja korkeakoulun ensimmäisinä toimintavuosina, jolloin radikaali opiskelijaliike ajoi keskustalaisen opetusministerin Johannes Virolaisen tuella yliopistojen hallintoon yleistä ja yhtäläistä äänioikeutta sekä mies ja ääni -periaatetta. Uudistus oli 1960- ja 1970-luvun vaihteessa voimakkaassa poliittisessa nosteessa. Kun rehtori Veli Nurmi syksyn 1969 avajaispuheessaan ilmoitti Joensuun korkeakoulun olevan valmis kokeilemaan mies ja ääni-periaatteelle pohjannutta hallintomallia, oli etenkin keskustalaisen sanomalehti *Karjalan Maan* kirjoittelun

sävy uudistukselle hyvin myönteinen (Karjalainen 18.9.1969; Karjalan Maa 18.9.1969). Vanhojen yliopistojen ja professoriliiton vastustus hallinnonuudistusta kohtaan kuitenkin voimistui 1970-luvun edetessä, ja mies ja ääni alkoi leimautua radikaalien iskusanaksi. Johannes Virolaisen ja tämän seuraajien Jaakko Itälän ja Ulf Sundqvistin lakiesitykset eivät menneet läpi eduskunnassa, ja keskustapuolue kärsi hallinnonuudistuskysymyksessä arvovaltatappion. Tämä näkyy myös *Karjalan Maan* kirjoittelussa, jossa hallinnonuudistusmyönteisyys ja edelläkävijyyden diskurssi vähitellen hautautuvat korkeakoulun toimintaa vaikeuttaneiden hallinnollisten ongelmien ja näköpiirissä olleen taloudellisen laman jalkoihin.

Edelläkävijyyden diskurssi puuttuu täysin opiskelijoiden poliittista toimintaa käsittelevästä kirjoittelusta. Lehdissä ei käsitelty korkeakouluopiskelijoiden, ylioppilaskunnan tai poliittisten opiskelijajärjestöjen näkyvyyttä tai merkitystä kaupungille, ellei oteta huomioon Joensuun opiskelijoiden omaa näkyvämpää politisoitumista ja yhteiskunnallista vaikuttamista peräänkuuluttanutta kirjoittelua. Sosiaalidemokraattisessa sanomalehti *Pohjois-Karjalassa* sekä *Karjalaisen* Joensuun korkeakoulun ylioppilaskunta -palstalla ylioppilaskunnan perustamisen jälkeen etenkin vuoden 1970 aikana esiintyneessä kirjoittelussa oli näkyvässä selvä pyrkimys irtaantua myös opiskelijatoiminnan osalta korkeakoulussa sen alkuvuosina vaikuttaneesta seminaarin perinnöstä. Historian opiskelija Pertti Elsinen kirjoitti:

Ei ole pienintäkään syytä epäillä, ettei Joensuun korkeakoulun opiskelija-aines olisi huomattavasti konservatiivisempaa kuin muissa samantasoisissa oppilaitoksissa. Selvänä esimerkkinä tästä on muun muassa se, ettei Joensuussa toisin kuin muualla ole ollenkaan poliittisia opiskelijajärjestöjä. Varma esimerkki oikeiston harjoittamasta – onnistuneesti harjoittamasta – työstä: pidetään yhteiskunnallinen kiinnostus mahdollisimman lähellä nollarajaa, varotaan käsittelemästä aiheita, jotka aiheuttaisivat oikeutettua arvostelua ja siten kiinnostumista, mikä useimmiten vie vasemmistolaistumiseen. (Pohjois-Karjala 24.9.1970)

Opiskelijatoiminnan vakiintuessa ja poliittisten opiskelijajärjestöjen toiminnan lähdettyä liikkeelle opiskelijatoiminnan takapajuisuutta korostanut vastadiskurssi kuitenkin laimeni. Hyvin nopeasti paikallisen opiskelijaliikkeen kuva asetui lehdistössä normaaliuden uomaan. Opiskelijapolitiikkaa ei pidetty radikaalina, vaan ikään kuin itsestään selvänä aikaan ja yliopistoihin kuuluvana ilmiönä. Osin opiskelijapolitiikan laimea julkinen näkyvyys liittyi siihen, että kaupungista puuttui kommunistinen sanomalehti, eikä opiskelevilla sosialisteilla ollut samanlaista järjestöllistä voimaa ja suurten kulttuuritapahtumien järjestämisen perinnettä, kuin esimerkiksi Jyväskylässä. Lisäksi radikaalien suhde korkeakoulun johtoon oli verrattain hyvä, eikä näyttäviin, julkisuuskyynyksen ylittäviin korkeakoulua vastaan kohdistuneisiin demonstraatioihin kyetty tai ollut tarvetta. Ylioppilaskuntakin oli vahvasti oikeiston ja keskustan käsissä (Kempas 1999, 39).

Samantapaisiin huomioihin opiskelijaliikkeen vähäisestä julkisesta näkyvyydestä on päätynyt Tapani Suominen (1997), joka tarkastelee suomalaista, saksalaista ja norjalaista 1960- ja 1970-luvun radikalismia sanomalehtikirjoittelun näkökulmasta. Suomisen mukaan kirjoittelussa suhtauduttiin melko maltillisesti radikaalien näkemyksiin ja kärjistyksiä pyrittiin välttämään. Kustaa H. J. Vilkuna kuvaa, kuinka taistolaiset loivat omaa tarinaansa ja tuottivat ryhmänsä olemassaoloa julkisten aineistojen, asiakirjojen, sanomalehtikirjoitusten ja muiden dokumenttien kautta. Näiden dokumenttien välityksellä luotiin opiskelijaliikkeen myyttistä todellisuutta, joka, vaikka olikin irrallaan reaali maailmasta, ylläpiti ja ruokki ryhmäidentiteettiä ja loi uusia toimintatapoja ja käytäntöjä. (Vilkuna 2013, 15–17.) Joensuussa

mahdollisuudet ”suuren kertomuksen” luomiseen olivat vähäiset, sillä maakunnallinen printtimedia oli taistolaisilta suljettu eikä liikkeen toimintaresurssit riittäneet suurten julkisten demonstraatioiden järjestämiseen.

Kasvatuksen ja tieteen modernisaatio

Joensuun korkeakoulu ja Itä-Suomen seminaari toimivat lukuvuoden 1969–1970 rinta rinnan, jonka jälkeen seminaarin rakennukset ja useimmat sen opettajista siirtyivät korkeakoululle (Kemppinen 1971, 18–31). Seminaarien lakkauttaminen liittyi valtakunnalliseen opettajankoulutus uudistukseen, jonka myötä Joensuun korkeakouluun perustettiin vuonna 1973 luokan- ja aineenopettajien koulutuksesta vastannut opettajankoulutusyksikkö. Näin koko opettajankoulutuksen kenttä oli saanut tieteellisen perustan ja opettajatutkinnoista tuli korkeakoulututkintoja. Tämä merkitsi kasvatustieteen alan opetuksen nopeaa laajenemista myös Joensuussa. Kasvatussosiologian, yhteiskuntapolitiikan ja erityispedagogiikan opetus, uudenmuotoinen peruskoulun luokanopettajakoulutus, opinto-ohjaajien koulutus sekä uudenmuotoinen lastentarhanopettajakoulutus (ULO) käynnistyivät kaikki 1970-luvun alkuvuosina. (Nevala 2009, 213–217.) Ihmistieteiden osuus opetustarjonnassa oli vahva ja opettajankoulutus korkeakoulun selkeä painopistealue.

Opettajaseminaareja on pidetty hierarkkisina, patriarkkaalisina ja niiden opetusta isänmaallisena, uskonnollisena ja siveyttä korostavana. (Valtonen 2009, 86–100). Pyrkimys irtiottoon vanhasta seminaarista – ”oikeiston tärkeimmästä tukipesäkkeestä” (Pohjois-Karjala 24.9.1970) – ja sen hengestä näkyi etenkin ylioppilaskunta-aktiivien kirjoittelussa. Opiskelijat korostivat akateemista vapautta, kriittisyyttä ja yhteiskunnallista aktiivisuutta. Perinteinen opettajankoulutuskulttuuri sai haastajan myös moderneista kasvatuskäsityksistä ja koulutuksen laatuun kohdistuneista muutosvaatimuksista. Taustalla oli uusi tiedepolitiikka, jossa tieteellä haluttiin legitimoida poliittista päätöksentekoa ja hyvinvointivaltion rakentamista. Valtio ja sen ajama suunnittelukoneisto astuivat sellaisille ihmiselämän ja yhteiskunnan alueille, kuten pienten lasten kasvatukseen, joiden oli aiemmin ajateltu kuuluvan yksinomaan perheille. (Autio 1994, 288–289; Immonen 1995, 79–84.)

Peruskoulu- ja opettajankoulutus uudistus kulkivat käsi kädessä. Pahimmat peruskoulu kiistat olivat 1970-luvun alussa jo takana, mutta vanhan kaartin opettajankouluttajien ja modernien koulunuudistajien välillä oli edelleen jännitteitä. Ville Okkosen tulkinnan mukaan peruskoulukeskustelu kärjistyi, koska perinteinen oikeisto koki vasemmiston pyrkivän sen kautta koulujärjestelmälle kuulumattomiin yhteiskunnallisiin tavoitteisiin. Vastakkain olivat erilaiset näkemykset siitä, miten tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta tuli koulujärjestelmän kautta toteuttaa. Yhteiskunnallisista kytkennöistä keskusteltiin koko tieteen kentällä, mutta opetuksen ja kasvatuksen kohdalla tilanne oli erityisen tulehdusherkkä. Kun opettajankoulutukseen ja sitä kautta lasten kouluopetukseen liitettiin yhteiskuntapoliittisia aineksia ja sen akateemisuutta ja tieteellisyyttä vahvistettiin, nousi esiin vastakkainasettelu teorian ja käytännön eli akateemisen kasvatustieteen ja soveltavan pedagogian välillä. Riskiiriitti johti jopa kenttäopettajien tietotaidon aliarvioimiseen ja väheksyntään. (Okkonen 2013, 73–78; Simola 1997, 226–232, 252)

Näkyvimmin joensuulainen opettajankoulutus nousi otsikoihin uudenmuotoisen lastentarhanopettajakoulutuksen kautta. Pienten lasten hoiva ja varhaiskasvatus olivat peruskoulun lailla läpeensä arvolatautuneita kysymyksiä, kuten seuraava uhkakuvia maalaileva lainaus *Karjalaisesta* Välituntivalvojan pakinasta osoittaa:

Ihmeteltävän ovelasti ovat uudenmallisen koulutuksen suunnittelijat lähteneet liikkeelle. He ovat löytäneet juuri sen oikean keihäänkärjen, sen kohdan koulutuksesta, jossa muokkaus onnistuu helpommin ja varmemmin. Kodin vaikutus näet mitätöityy hyvin nopeasti, kun lastentarhoissa annetaan päivästä toiseen tehokasta 'koulutusta'. (Karjalainen 17.3.1975).

Lainaus heijastaa murrosta, jossa kodin yliverlainen asema pikkulasten kasvattajana oli väistymässä. Lastentarhoja ja yhteiskunnan antamaa hoivaa kohtaan tunnettiin epäluuloja, mitä osoitti myös Annika Takalan ja Barbara Roosin päivähoitotutkimuksen Ilomantsin Kuuksenvaarassa kohtaama vastustus. Tutkimusprojektissa selviteltiin päivähoidon tarpeita haja-asutusalueilla ja toteutettiin päivähoitokokeilu Kiihtelysvaarassa ja Tohmajärvellä sijaitsevilla kylillä. Projektin alussa mukana ollut Kuuksenvaara valikoitui lopulta pois kylän joidenkin vanhempien kielteisen asenteen vuoksi. Annika Takala itse näki asenteissa tulevan syksyn kuntavaaleihin liittyvää poliittista peliä, mutta myös kielteistä suhtautumista lasten laitoshoitoon yleensä. (Roos & Sarola 1977, 7, 12.)

Päivähoitotutkimuksen saaman kritiikin voi tulkita syrjäseutujen kritiikkinä valtion eri elämäniloille kohdistunutta invaasiota ja sitä kautta hyvinvointivaltionprojektia kohtaan. Niin päivähoitotutkimuksen kuin opettajankoulutukseenkin liittyneissä ristiriidoissa oli kyse myös korkeakoululaisten ja paikallisten asukkaiden välisistä kommunikaatiovaikeuksista. Toimivan dialogin löytyminen voi olla vaikeaa tilanteessa, jossa osapuolten sosiaalinen, kulttuurinen ja poliittinen tausta ja siten myös kielelliset resurssit ovat erilaiset. (Blommaert 2005, 12–14). Korkeakoululaisten epäonnistuneet julkiset ulostulot, joissa tutkijat esittelivät tutkimushankkeitaan ja -motivaatiotaan monimutkaisin, asiaan vihkiytymättömästä käsittämättömiltä tuntuvin termein, olivat omiaan lisäämään kaupunkilaisten epäluuloja korkeakoulua kohtaan. Korkeakoulun koettiin eristäytyvän, ”näpätävän innokkaita lähentelijöitä ja hinaavan nostosillat koulun puolella” (Karjalainen 1.3.1975).

Lastentarhanopettajakoulutukseen kohdistuneet syytökset tuntuvat nykynäkökulmasta käsittämättömiltä, mutta poliittisen oikeiston vahva asema kaupungissa selittää osaltaan Joensuussa esiintynyttä vankkaa kommunisminvastaisuutta. *Syrjinnän ja väärinkäytön diskurssi* kuvastaa pelkoa siitä, että korkeakoulu, jonka piti olla pohjoiskarjalaisten oma, oli joutumassa vieraiden käsiin.

”Olkoonkin, että helsinkiläiset opettajat pyrkivät käsittelemään Pohjois-Karjalaa eräänlaisena siirtomaana, jonka omia arvoja ei tarvitse lainkaan kehittää, vaan jonne tuodaan tuontitavarana arvot Helsingistä ja Moskovasta ja sanotaan, että meidän on hyvä olla kun uskomme ne ja äänestämme kaikuna perässä. Ilman omia mielipiteitä, ilman omaa kulttuuriperintöämme, joka varmasti on jättänyt meihin jälkensä” (Karjalainen 28.2.1975), kirjoitti entinen psykologian opiskelija Lasse Haaranen.

Syrjinnän ja väärinkäytön diskurssissa korkeakoulu nähdään välikappaleena, jota hyödynnetään poliittisten tarkoituserien, jopa vallankumouksen, saavuttamiseksi. On vaikea arvioida miten vahvasti aikalaiset uskoivat esimerkiksi psykologian, lastentarhanopettajakoulutuksen tai yleensä korkeakouluopetuksen poliittisiin vaikutusmahdollisuuksiin ja miten suuri niiden vaikutusmahdollisuus todellisuudessa oli. Esko Salminen (2004, 317) on kuvannut, kuinka opetuksen ja tutkimuksen avulla käytiin 1970-luvun Suomessa informaatiosotaa, jonka tavoitteena oli maan muuttaminen kommunistiseksi yhteiskunnaksi. Käytännössä taistolaisen soluttautuminen vallankumouksen palvelukseen näkyi Salmisen mukaan muun muassa Tampereen toimittajakoulutuksessa ja sitä kautta sanomalehtien ja Yleisradion toimituskunnissa. Ainakin 1970-luvun alussa uhka koettiin todellisena, sillä taistolaisuus oli nostanut muistumia sodan jälkeisiltä vaaran vuosilta. Niin oikeistossa kuin

keskustan ja sosiaalidemokraattien oikeistosiivessä sekä elinkeinoelämän johtoportaan kommunistia vastaan taisteltiin aivan tosissaan. Koettiin, että länsimaiset arvot ja Suomen itsenäisyys olivat liipaisimella ja markkinatalous uhattuna. (Vesikansa 2004, 231, 281, 303, 306; Leskinen 2004, 234.)

Joensuun korkeakoulun rehtori Heikki Kirkinen esiintyi lehdistökirjoittelussa sillanrakentajana, joka pyrki ymmärtämään myös kaikkein radikaaleimpia korkeakoulupoliittisia näkemyksiä. Esimerkiksi hallinnonuudistuskiiressä hän aluksi kuului, toisin kuin useimmat yliopistojen rehtorit, mies ja ääni-periaatteen kannattajiin. Tieteen ja tutkimuksen politisoitumisen kohdalla Kirkinen korosti monipuolisuudesta ja avarakatseisuudesta koituvia etuja. Hänen mukaansa arvot vaikuttivat opettajien ja tutkijoiden työhön kaikissa korkeakouluissa, eikä hän halunnut sulkea lehdistön kavahtamaa marxilaista koulukuntaa kokonaan pois yliopistojen piiristä. Uudessa Suomessa 2.3.1975 julkaistussa kirjoituksessa yhdeksi koulutus- ja tutkimuspoliittiseksi yleistavoitteeksi tuli Kirkinen mukaan asettaa ”riittävä monipuolisuus, jotta koulutus ja tutkimus eivät huomaamattomasti yksipuolistuisi liikaa mihinkään koulukuntaan tai aatesuuntaan päin. Kirkiselle korkeakoulun etu sekä ammatillisuus ja asiantuntijuus korkeakoulun asioiden hoidossa olivat kuitenkin etusijalla, eikä hänen kauttaan välittynyt yhteiskunnallisen aktiivisuuden ja politisoitumisen myönteisiä puolia esiin tuonut diskurssi noussut hallitsevaan asemaan.

Lopuksi

Joensuun korkeakoulun politisoitumista 1970-luvulla koskeneen lehdistökeskustelun voi tiivistää neljään vastakkainasetteluun, jotka heijastavat laajasti korkeakoulupolitiikassa, Pohjois-Karjalassa ja koko yhteiskunnassa käynnistä ollutta murrosta. Vastakkainasettelut edustavat yhteiskunnallisia konflikteja, jotka loivat edellytykset korkeakoulukeskustelun politisoitumiselle. Alueellisen vastakkainasettelun tasolla liikuttiin paljolti kehitysalue-tematiikan varassa. Aineistosta nousee esiin ajatus korkeakoulusta, joka oli saatu aikaan paikallisin ponnistuksin paikallisia tarpeita ajatellen. Uudenlaisia tiedonintressejä korostanut ajattelutapa, jossa korkeakoulu näyttäytyi osana hyvinvointivaltion rakentamiseen tähdännyttä valtakunnallista kehittämisspolitiikkaa, oli osin ristiriidassa paikallisten lähtökohtien kanssa. Käytännön tasolla korkeakoulu ei kyennyt vastaamaan niihin paikallistason konkreettisiin, jopa epärealistisiin suuriin odotuksiin, joita sille oli asetettu.

Joensuun korkeakoulusta ja Joensuun kaupunginteatterista 1970-luvun alkuvuosina käyty julkinen keskustelu osoitti, että kaupungin kulttuurinen homogeenisuus oli alkanut säröillä. Toisella tasolla vastakkainasettelu vallitsikin perinteisen ja modernin akateemisen kulttuurin ja elämäntavan välillä. Vastaperustettu korkeakoulu oli puitteiltaan ja traditioiltaan aivan toisenlainen kuin mielikuvien vanha ja arvokas Helsingin yliopisto. Joensuuhun saapui korkeakoulun myötä paljon nuorta, koulutettua, ei-pohjoiskarjalaista väkeä, joiden elämäntyyli ja -katsomus poikkesivat siitä mihin syrjäisessä konservatiivisessa pikkukaupungissa oli totuttu. Myös yhtymäkohtia paikkakunnalle tutun seminaarilaitoksen perinteisiin oli vaikea löytää, tai jos niitä oli, korkeakoulu pyrki niistä eroon. Opiskelijoiden sosiaalinen toimintakaan ei enää kiinnittynyt osakuntiin ja opiskelijakulttuurin perinteisiin muotoihin, vaan opiskelijat alkoivat erottautua omaksi sosiaaliryhmäkseen, vaatia omia oikeuksiaan ja ottaa kantaa muihinkin kuin vain opiskeluun liittyviin yhteiskunnallisiin kysymyksiin.

Kolmas vastakkainasettelu koski tieteen ja koulutuksen yhteiskunnallisen aseman muutosta. Vielä maailmansotien välillä tieteen tekijöiden yhteys päivänpolitiikkaan oli vahva, eikä heidän asiantuntemustaan juuri kyseenalaistettu. Toisen maailmansodan jälkeen puoluepolitiikka kuitenkin nousi yhteiskunnallisen päätöksenteon tärkeimmäksi areenaksi, ja tieteen tekijän ja poliitikon roolit alkoivat etäännyä toisistaan. Tutkimus ja korkein opetus valjastettiin taloudellisen kasvun ja hyvinvointivaltioprojektin käyttöön ja niiden määrä ja resurssit lisääntyivät huomattavasti. Samalla ne kuitenkin joutuivat politiikalle alisteiseksi ja kohtamaan ankarampaa kriittisyyttä ja julkista huomiota kuin koskaan aiemmin. Joensuun kohdalla kyse oli ennen kaikkea opettajankoulutuksen akatemisoitumisesta ja kasvatustieteiden tieteenalan aseman vakiintumisesta. Vastakkain olivat uusi yhteiskuntatieteellinen ja teoreettinen lähestymistapa kasvatukseen ja kasvatustieteisiin sekä perinteinen seminaarien käytännönläheisyyteen ja soveltamiseen nojannut opettajankoulutuskulttuuri – eikä näiden kahden kohtaaminen ja rinnakkaiselo käynyt aina helposti. Peruskoulu-uudistus merkitsi myös vanhan oppikoulujärjestelmän alasajoa, mikä osaltaan loi jännitteitä 1970-luvun opettajankoulutuskentälle.

Neljännän eli puoluepoliittisen vastakkainasettelun voimistuminen kosketti kaikkia 1970-luvun yhteiskuntaelämän osa-alueita ja näkyi tavalla tai toisella kaikissa yliopistoissa. Joensuussa, konservatiivisessa ja oikeistovoittoisessa pikkukaupungissa taistolaisuus nousi vanhempiin yliopistokaupunkeihin verrattuna jälkijunassa eikä taustalla ollut monien paikkakuntien tavoin 1960-lukulaista puolueisiin sitoutumatonta kulttuuriradikalismia. Joensuun korkeakoulun punaisen maineen rakentuminen onkin tulkittavissa paitsi osaksi yleistä valtakunnallista kommunisminvastaisuutta myös reaktioksi oikeistohenkisessä kulttuuri-ilmapiiirissä vieraaksi koettua ilmiötä kohtaan. Joensuussa opiskelijoiden politisoituminen ja näkyvä vasemmistolainen opiskelijaliike eivät kuitenkaan politisoineet korkeakoulua koskenutta keskustelua. Opiskelijoihin liittyvä kirjoittelu ei ollut diskursiivisesti erityisen mielenkiintoista, vaikka opiskelijat pyrkivät haastamaan seminaarihenkeä ja luomaan uudenlaisia yliopistoperinteitä. Lehtikirjoittelussa punaisuus kiinnittyy ennen kaikkea eräisiin tieteenaloihin ja tutkijoihin, joiden uskottiin poliittisen oikeiston, seminaariperinteen ja karjalaisen kulttuurin vaalinnan maaperällä uhkaavan korkeakoululle asetettuja odotuksia ja vaarantavan ei vain korkeakoulun vaan koko maakunnan maineen ja kehityksen.

Tutkimuksen, poliittisen päätöksenteon ja yhteiskunnallisen vaikuttavuuden suhde murtautui 1960- ja 1970-luvuilla näkyvästi korkeakoulukeskusteluun ja on 2000-luvulla yhä ajankohtaisempi teema. 1970-luvulla Joensuun korkeakoulun eräillä tutkimusaloilla tieteelliset intressit ja pyrkimys vaikuttaa yhteiskuntaan ja sen toimintaan paikallistasolta alkaen kulkivat näkyvästi käsi kädessä. Julkisuudessa tutkimuksen ja opetuksen uudenlainen yhteiskuntaorientoituneisuus, yhteiskunnan rakenteiden ulottaminen perheen ja lasten kasvatukseen kaltaisille elämänalueille sekä näihin elämänalueisiin suunnattu tieteellistävä ote kuitenkin koettiin lehdistökirjoittelun perusteella hämmäntävänä ja jopa loukkaavana.

Kuten Timo Turja kirjoittaa *Tieteessä tapahtuu* -lehden numerossa 1/2012, on tieteen politisoituminen edennyt 1970-luvun jälkeen, ja tieteeltä vaaditaan yhä selkeämpää roolia osana poliittista päätöksentekoa. Vaatimus tutkimuksen ja tutkijan objektiivisuudesta ja puolueettomuudesta, jota myös Joensuun korkeakoulua koskeneessa keskustelussa painotettiin, on kuitenkin edelleen keskeinen. Kyseinen ristiriita oli osaltaan luomassa Joensuun korkeakoululle sen punaista mainetta: korkeakoulun tutkijoiden ja opettajien poliittisten näkemysten ja yhteiskunnallisen aktiivisuuden uskottiin vaikuttavan heidän työhönsä tutkijoina ja opettajina. Toisaalta yhteiskunta- ja kasvatustiede olivat vahvasti yhteiskunnan ongelmiin virittyneitä aloja, joissa tutkija tutkijan roolissaankin, ilman näkyviä puoluepoliittisia sitoumuksia, tulkittiin herkästi ajan puoluepoliittisen kontekstin kautta. Joensuun

1970-luvun korkeakoulukeskustelussa käytiinkin rajanvetoa siitä, missä määrin tutkijan ja poliittisen toimijan roolit olivat sovittavissa yhteen ja missä ylipäätään kulki tieteen ja politiikan raja.

Lähteet

Sanomalehdet

- Karjalainen 18.9.1969. Joensuun korkeakoulu valmis mies ja ääni -yhdistelmään. Pitkä työn tulosta ja alkua juhliittiin.
- Karjalainen 17.2.1972. Teatterin johtokunnalle paheksuvia nuhteita.
- Karjalainen 22.2.1972. Annika Takala vastaa.
- Karjalainen 23.2.1972. Punainen Anni.
- Karjalainen 26.2.1974. Professori Yrjö-Paavo Häyrynen: Keskustelu tulisi suunnata pääasiaan.
- Karjalainen 13.3.1974. Korkeakoulun kuva.
- Karjalainen 25.2.1975. Poliitikka ja korkeakouluopetus.
- Karjalainen 28.2.1975. Lasse Haaranen, ent. psykologian yo: Paperilla ja käytännössä.
- Karjalainen 1.3.1975. Elina Jantunen: Miksi ei saa puhua ääneen?
- Karjalainen 17.3.1975. Välintunti. Välintuntivalvoja: Taistojen tiellä.
- Karjalan Maa 18.9.1969. Joensuun korkeakoulu hyväksyy mies ja ääni -periaatteen. Akaateeminen avajaisjuhla seminaarilla.
- Karjalan Maa 17.2.1972. Turkkia saa myötätuntoa. Mukana eräs professori.
- Pohjois-Karjala 24.9.1970. Pertti Elsinen: Korkeakoulu kuin laajennettu seminaari – väriltäänkin.
- Pohjois-Karjala 17.2.1972. Korkeakoulussa työskentelevät paheksuvat Turkan syrjäyttämistä. ”Ahdaskatseisuuden ilmentymä”.
- Uusi Suomi 2.3.1975. Heikki Kirkinen: Joensuun korkeakoulun opetuksesta.

Kirjallisuus

- Ahonen, Sirkka 2000. Kasvatustiede. Teoksessa Tommila, Päiviö & Tiitta, Allan (toim.), Suomen tieteen historia. 2. Humanistiset ja yhteiskuntatieteet. Helsinki: WSOY, 398–437.
- Autio, Veli-Matti 1994. Opetusministeriön historia. 6. Suurjärjestelmien aika koittaa 1966–1980: Hyvinvointivaltion koulutus- ja kulttuuripoliittiset visiot haasteeksi uudistuneelle opetusministeriölle. Helsinki: Opetusministeriö.
- Barret, Michéle 1991. The Politics of truth. From Marx to Foucault. Cambridge: Polity Press.
- Björn, Ismo 2000. Kaikki Irti metsästä. Metsän käyttö ja muutos taigan reunalla itäisessä suomessa erätaloudesta vuoteen 2000. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.
- Blommaert, Jan 2005. Discourse. Key topics in sociolinguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
- Elsinen, Pertti 1998. Joensuun historia. 6. Vuodet 1954–1980. Joensuu: Joensuun kaupunki.

- Haavio, Matti 1985. Suomen korkeakoululaitoksen laajeneminen 1966–86. Kasvu ja sen osatekijät soveltamiskysymyksinä. Korkeakoulu- ja tiedeosaston julkaisusarja nro 60. Helsinki: Opetusministeriö.
- Hujanen, Jaana 2000. Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Husa, Sari 1995. Foucault’lainen metodi. Filosofinen niin & näin aikakauslehti 3, 42–48.
- Immonen, Kari 1995. Suomen akatemia suomalaisessa tiedepolitiikassa 1970-luvulla. Helsinki: Otava.
- Jalava, Marja 2012. The University in the Making of the Welfare State. The 1970s Degree Reform in Finland. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Jokinen, Arja 1999. Diskurssianalyysin suhde sukulaistraditioihin. Teoksessa Jokinen, Arja; Kuhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 37–53.
- Juononen, Jaana 1997. Pohjois-Karjalan lääninhallitus 1960–1997. Joensuu: Pohjois-Karjalan lääninhallitus.
- Kaarninen, Mervi 2000. Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960–2000. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kauko, Jaakko 2011. Korkeakoulupolitiikan dynamiikat Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Kempas, Mika 1999. Joensuun yliopiston ylioppilaskunta 1969–1999. Spes Patriae Ostiensis. Joensuu: Joensuun yliopiston ylioppilaskunta.
- Kemppi, Jarkko 2012. Ääntä oikealta. Kokoomus Pohjois-Karjalassa. Teoksessa Björn, Ismo & Kokkonen, Jukka (toim.), Poliittisia ääniä Pohjois-Karjalassa: Artikkeleita itä-suomalaisesta politiikanteosta. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.
- Kemppinen, Iivar 1970. Itä-Suomen seminaari 1945–1970. Joensuu: Kymölän kilta.
- Kettunen, Pauli; Jalava, Marja; Simola, Hannu & Varjo, Janne 2012. Tasa-arvon ihanteesta erinomaisuuden eetokseen. Koulutuspolitiikkaa hyvinvointivaltiota kilpailuvaltioon. Teoksessa Kettunen, Pauli & Simola, Hannu, Tiedon ja osaamisen Suomi: Kasvatus ja koulutus Suomessa 1960-luvulta 2000-luvulle. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 25–62.
- Kinnunen, Erkki 2004. Elinkeinoelämän ja maakunnan puolesta. Pohjois-Karjalan kauppakamari 1954–2004. Joensuu: Pohjois-Karjalan kauppakamari.
- Kinnunen, Erkki 2006. Omalle maakunnalle, yhteiselle hyvälle. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 1936–2006. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.
- Kivinen, Osmo; Rinne, Risto, & Ketonen, Kimmo 1993. Yliopiston huomen. Korkeakoulupolitiikan suunta Suomessa. Helsinki: Henki ja jää.
- Kohvakka, Mikko 2009. Kasvukertomus. 40-vuotiaan Lappeenrannan teknillisen yliopiston elämäkertä. Lappeenranta: Lappeenrannan teknillinen yliopisto.
- Kohvakka, Mikko 2013. Verkosto, skaala ja korkeakoulujen perustaminen 1960-luvun alun Suomessa. Alue ja ympäristö 42 (2), 3–16.
- Kolbe, Laura 1996. Eliitti, traditio, murros. Helsingin yliopiston ylioppilaskunta 1960–1990. Helsinki: Otava.
- Korpela, Jukka 2003. Maakuntahenki – eräs rasismien muoto. Teoksessa Simola, Raija & Heikkinen, Kaija (toim.), Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuun University Press, 211–223.
- Kupiainen, Heikki 1990. Pientilavaltaisuuden juuret. Maanomistusolot 1890–1941. Teoksessa Heikkinen, Antero (toim.), Maakuntien nousu: Kehityksen suuntia Itä-Suomessa. Kuopio: Kustannuskiila, 24–43.

- Kuusisto, Alina 2012. Teatterisotaa rivien välissä. Joensuun vuoden 1971 teatterisota sanomalehdissä. Teoksessa Björn, Ismo & Kokkonen, Jukka (toim.), Poliittisia ääniä Pohjois-Karjalassa: Artikkeleita itäsuomalaisesta politiikanteosta. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 148–161.
- Lamberg, Marko 2004. Nuoruus ja toivo. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta 1934–2003. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Leskinen, Jari 2004. Tulevaisuuden turvaksi. Sotavahinkoyhdistyksen ja irtaimiston sotavahinkoyhdistyksen sotavahinkovakuutustoiminta 1939–1954. Helsinki: Sotavahinkosäätiö.
- Lind, Kimmo 1998. Radikalismista aikalaisanalyysiin. Tutkijaliiton kehitys 1970-luvulta 1990-luvulle. Jyväskylä: Kampus Kustannus.
- Makkonen, Elina 2004. Muistin mukaan. Joensuun yliopiston suullinen historia. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Michelsen, Karl-Erik 2002. Tiede sodan ja rauhan vuosina. Teoksessa Tommila, Päiviö & Tiitta, Allan (toim.), Suomen tieteen historia. 4. Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta lähtien. Porvoo: WSOY, 148–219.
- Mickelsson, Rauli 2007. Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä. Tampere: Vastapaino.
- Nevala, Arto 2009. Uudisraivaaja. Joensuun yliopiston 40-vuotishistoria. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Nevala, Arto 2012. ”Siihen kommunistien pesään sä et mene.” Tiede ja politiikka valokeilassa Joensuun korkeakoulun alkutaipaleella. Teoksessa Kivirauma, Joel, Jauhiainen, Arto, Seppänen, Piia & Kaunisto, Tuuli (toim.), Koulutuksen yhteiskunnallinen ymmärrys. Social Perspectives on Education. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura, 276–298.
- Numminen, Jaakko 1987. Yliopistokysymys. Helsinki: Otava.
- Okkonen, Ville 2013. Vanhempien vai yksilön vapautta? Peruskoulukamppailun ideologiset rajalinjat ja osapuolet 1970-luvulla. Kasvatus 1, 73–78.
- Oksa, Jukka 1979. Pohjois-Karjalan kehitysalueongelman yhteiskunnallistaloudellinen tausta. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Paavolainen, Pentti 1987. Turkan pitkä juoksu. Jouko Turkan ohjaukset. Helsinki: Gaudeamus.
- Palonen, Kari 1993. Introduction. From policy and polity to politicking and politicization. Teoksessa Palonen, Kari & Parvikko, Tuija (toim.), Reading the Political: Exploring the Margins of Politics. Helsinki. The Finnish Political Science Association, 6–16.
- Palonen, Kari 2003. Poliittikka. Teoksessa Hyvärinen, Matti; Kurunmäki, Jussi; Palonen, Kari; Pulkkinen, Tuija & Stenius, Henrik (toim.), Käsitteet liikkeessä. Suomen poliittisen kulttuurin käsittehistoriaa. Tampere: Vastapaino, 467–518.
- Palonen, Kari 2008. Kaksi politiikan käsitettä. Tulkinta historiasta ja nykytilanteesta. Teoksessa Korvela, Paul-Erik & Lindroos, Kia (toim.), Avauksia poliittiseen ajatteluun. Helsinki: Minerva, 195–220.
- Partanen, Jukka 2012. Poliittiset murrokset Pohjois-Karjalassa. Teoksessa Björn, Ismo & Kokkonen, Jukka (toim.), Poliittisia ääniä Pohjois-Karjalassa. Artikkeleita itäsuomalaisesta politiikanteosta. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, 53–61.
- Pietikäinen, Sari & Mäntynen, Anne 2009. Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.

- Pohls, Maritta 2005. Suomen Akatemian historia. 2. 1970–1988. Yhteiskunta ja tutkimus. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Pälli, Pekka 2003. Ihmisryhmä diskurssissa ja diskurssina. Tampere: Tampere University Press.
- Relander, Jukka 1999. Taistolaisuuden psykohistoriaa. Teoksessa Näre, Sari (toim.), Tunteiden sosiologiaa. 2. Historiaa ja säätelyä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 190–226.
- Roos, Barbara & Sarola, Leena 1977. Haja-asutusalueen päivähoiton kehittämisprojekti. Yhteenvetoraportti. Joensuu: Joensuun korkeakoulu.
- Salminen, Esko 2004. Viestinnällä vallankumoukseen. ”Demokraattisen toimittajakoulutuksen” aika 1960-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Edita.
- Salo, Matti 2003. Pohjoinen Alma Mater. Oulun yliopisto osana korkeakoululaitosta ja yhteiskuntaa perustamisvaiheista vuoteen 2000. Rovaniemi: Pohjois-Suomen historiallinen yhdistys.
- Siisiäinen, Martti 1990. Suomalainen protesti ja yhdistykset. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Simola, Hannu 1997. Kouluhallituksen varjosta tieteen valoon. Kasvatustiede ja opettajakoulutuksen tieteenalaistuminen. Teoksessa Kivirama, Joel & Rinne, Risto (toim.), Suomalaisen kasvatustieteen historia. Lyhyt oppimäärä. Turku: Turun yliopisto, 215–256.
- Sundbäck, Esa 1991. Suomen Ylioppilaskuntien Liitto ja suomalaisen opiskelijaliikkeen muutoksen vuodet 1968–1990. Helsinki: Suomen Ylioppilaskuntien Liitto.
- Suominen, Tapani 1997. Ehkä teloitamme jonkun. Opiskelijaradikalismi ja vallankumousfiktio 1960- ja 70-lukujen Suomessa, Norjassa ja Länsi-Saksassa. Helsinki: Tammi.
- Suoninen, Eero 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentamiseen. Teoksessa Jokinen, Arja; Kuhila, Kirsi & Suoninen, Eero (toim.), Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 17–36.
- Tanskanen, Katri 2010. Teatteri ja politiikka. Teoksessa Seppälä, Mikko-Olavi & Tanskanen, Katri (toim.), Suomen teatteri ja draama. Helsinki: Like.
- Tuominen, Marja 1991. ”Me kaikki ollaan sotilaitten lapsia”. Helsinki: Otava.
- Turja, Timo 2012. Tiede ja politiikka eduskunnassa. Tieteessä tapahtuu 1, 36–40.
- Turunen, Matti (toim.) 1996. Tienraivausta Pohjois-Karjalassa 1550–1990. Joensuu: Tielaitos, Savo-Karjalan tiepiiri.
- Valtonen, Heli 2009. Seminaariyhteisö opettajien kouluttajana. Teoksessa Einonen, Piia, Karonen, Petri & Nygård, Toivo (toim.), Jyväskylän yliopiston historia. 1. Seminaarin ja kasvatustieteellisen korkeakoulun aika 1863–1966. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 19–109.
- van Dijk, Teun A. 2002. Multidisciplinary CDA. A plea for diversity. Teoksessa Wodak, Ruth & Myers, Michael (toim.), Methods of Critical Discourse Analysis. Thousand Oaks, CA: Sage, 95–120.
- Vartiainen, Vesa & Kaarninen, Mervi 2013. Elämää ja taistelua. Tampereen yliopiston ylioppilaskunta ja sen edeltäjät 1925–2010. Tampere: Tampereen yliopiston ylioppilaskunta.
- Vesikansa, Jarkko 2004. ”Kommunismi uhkaa maataamme”. Kommunisminvastainen porvarillinen aktivismi ja järjestötoiminta Suomessa 1950–1968. Helsinki: Yliopistopaino.
- Vilkuna, Kustaa H. J. 2013. Kapina kampuksella. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Vilkuna, Kustaa H. J. & Havila, Marjo 2003. Edistyksellinen kulttuuripolitiikka, opiskelijat ja vallankumouksellinen liike Jyväskylässä 1960-luvulta 1970-luvun lopulle. Teoksessa Valtonen, Heli & Hämäläinen, Johanna (toim.), Suomalaisen Suomen pääkaupunki. Rakentuva ja politisoituva Jyväskylä. Jyväskylä: Minerva Kustannus Oy, 121–172.

Valkoisen kaupungin punainen korkeakoulu Joensuun korkeakoulun politisoitumiskeskustelun diskurssit vuosina 1969–1975

Virtamo, Pekka 1986. Pohjois-Karjalan maakuntaliitto ry. 1936–1985. Puoli vuosisataa maakunnallista yhteistyötä. Joensuu: Pohjois-Karjalan maakuntaliitto.

FL Alina Kuusisto on jatko-opiskelija Itä-Suomen yliopiston Historia- ja maantieteiden laitoksella.